

Şehirlerimiz ve şehir yaşamı

Serbest Kürsü

01 Mart 2024 Cuma

Prof. Dr. Fevzi Yılmaz

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Ülkemiz büyüyor, şehirlerimiz büyüyor. Cumhuriyetimizin ilk yılında, 1923'te, nüfusumuz 13.6 milyon idi ve bu nüfusun 1/3'ünden azı şehirlerde yaşıyordu. Oranlar bugün (2024) altüst olmuştur. Nüfusumuz 85 milyonu geçti ve TÜİK'e göre bunun 2/3'ü aşkın kısmı yoğun kent nüfusudur. Büyük şehir yaşamında kitesellik hakimdir, bireyin özgür alanı dardır ve katlanmış sorunlar vardır. Bu makalede, şehirlerimizin büyüme iklim ve çevre bağlamındaki zorluklarının ekodost yaklaşımlarla aşılması ve sosyal belediyeçilik konuları ele alınacaktır. Umulur ki, 31 Mart 2024 Yerel Seçimleri sonunda, hizmet aşkı ile dolu ve vizyonlu yerel yöneticiler başa gelir.

Bugün, COVID-19 sonrası yeni normalle, yer küremizde görülen anormallikler bir arada yaşanmakta ve küresel dünya düzeni yanında şehir yaşamı da sarsılmaya devam etmektedir. Son yıllarda yürütülen baraj, metro ve yol yapımı gibi büyük projeler ve kentsel dönüşüm bağlamında oluşturulan yeni yaşam alanları milyonlarca insanı yer değiştirmeye ve iç göçe zorlamıştır. Büyük şehirlerde görülen sosyal doku değişimi ve geçim zorlukları da iç ve dış göçü arttırmaktadır. Eskinin marka şehir tanımlarına ilave olarak yeni şehir tanımları da gündeme gelmiştir. Örneğin **Yeşil Şehirlerde** (Oslo, Edinburg gibi), çevreci bakışa sahip yerel yönetim etkindir ve koruma-paylaşma ekonomisi tarz olmaktadır. Dünyanın her yerinde yaşanan iç göç gerçeği, **Korkusuz Şehirler** tanımını da literatüre kazandırmıştır.

Sığınmacı ve göçmenlere güvenli ortam sağlayan korkusuz şehirlerin sayısı giderek artmaktadır. Bunlardan birkaçı Barselona, Amsterdam ve Madrid'tir. İç göç, AB içi göç ve Ukrayna'luların göçüne çok tolerans gösteren bu şehirler ve ülkeleri, Afrika ve Güney Asyalı göçmenlere karşı ise çok acımasız davranmaktadır. Bu not edilmelidir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde görülen ve sel-heyelan tehlikesi olan ortamda yaşam, milyonlarca insanı göçe zorlamaktadır. Bu hareketliliği ivmelendiren küresel iklim krizi nedeniyle, bugün tedbirli davranan bazı şehirler için farkındalık sözcükleri kullanılmaktadır. **Karbon Nötür Avrupa Şehirleri** (Kopenhag, Berlin gibi) bunlardan biridir ve buralarda sanayiden tarıma, ulaştırmadan enerjiye "karbonsuz bir ekonomi" modeli öngörülmüştür. Karbon nötür demek, şehir tarafından salınan karbondioksit miktarının tutulan ve yutulanla (bitkiler tarafından) eşit olmasıdır. Geçenlerde, okyanus ötesinden NewYork, dünya kamuoyuna net -0- olduğunu ilan etmişti. Sonradan, NewYork Valisinin sehven binalarda kullanılan ithal beton ve çelik karbon yüklerini hesap dışı tuttuğu anlaşılmıştır! **Mega Şehirler**, on milyonu aşkın nüfusa sahip olup, Ülkemizden İstanbul (16 milyon) bu şehir sınıfına girmektedir. Mega şehirlerde büyük aile sayısı az, mikroaile oranı yüksektir. Mikroailelerde çocuk sayısı düşük olup, nüfusun yaş ortalaması yüksektir. Mega şehirlerde sürdürülebilirlik zayıf olup emisyon salınımı fazladır ve atık problemi baş edilmezdir. Şehir yaşamında sosyal adaletsizlik ve ekolojik tahribat çoktur. Gerçekte, köylüler ve şehirlerin dış bölgelerinde yaşayanlar doğa dostudurlar ve daha çevrecidirler.

Mega şehirler ve büyüyen diğer şehirler için sosyal belediyecilik adına bireylerin mutlulukları ve duygusal sağlıkları önemsenmeli ve izlenmelidir. Bu, herkesin bildiği gayrisafi milli hasıla (GSMH) gibi bir şeydir ve şehre dönük gayrisafi ulusal mutluluk olarak anılabilir. Şehirlerde ekolojik sınırlara uyumun sağlanması, çalışanların üretimde, toprak kullanımında, doğal dengeleri korumada, bilgi ve bilgi araçlarının kontrolünde söz sahibi kılınması mutluluğu pekiştirir. Küreselleşmiş modernlik, iş ile mutluluk arasında uçurum örmüştür. Hafta sonunu niye özlemle bekleriz? Birçok genç, ruhu öldüren fabrikalardan kaçıyor. Boşluğu inovasyon, yaratıcılık ve tatmin duygusu ile doldurmak gerekir! Ekodost üretim tatmin duygusu verebilir. Küçük

çevre dostu üreticilere örnek olarak organik sabun ve deterjan imalatçıları ve küçük bahçe (bostan) sahipleri verilebilir. Türkiye’de bir kısım şehirli zenginler kendi meyve ve sebzelerini “hobi bahçelerinde” üretmekte ve pazarlamaktadır. Şehirlerde kurulan halk pazarlarında üretici-tüketici buluşması sağlanabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde fabrikasyon ürün yerine elle elbise, ayakkabı, markalı gıda gibi ürünleri üretme tarz olmaktadır. Globalleşme, dilleri, kültürleri ve bilgi sistemlerini devalüe etmiş ve yerel özelliklerin ihmal edildiği homojen toplum ve eğitimi öne çıkarmıştır. Buna direnmek ve alternatifler geliştirmek gerekir. Örneğin, çocuklara doğal orman ortamında öğrenim verme onların mutluluğunu artırır ve yaşama sevinci katar.

Şehirlerle ilgili olarak küresel ve ulusal düzeyde yapılan kıyaslama çalışmaları çok önemli olup, uyarıcı ve yol gösterici nitelik taşır. Şehircilerimiz, akademisyenlerimiz, vali ve belediye başkanlarımız grafik bilimi ile mukayeseli şehir gelişim haritası ve profili oluşturabilirler. ABD’de yapılan ve 12 şehri kapsayan bir çalışma (K. Peak, Scientific American, Eylül 2016) çok önemli bir referans niteliğine sahiptir. Örneğin, ABD’de şehirlerin çoğunda zaman içinde refah merkezden uzak bölgelere doğru yayılmıştır. Kent merkezlerine 20-30’lu yaşa sahip olan zengin gençler ilgi göstermektedir. Yoksul insanlar toplu ulaşımın olmadığı merkezlerden bunun olduğu uzak bölgelere göç etmektedir.

Adına ister marka şehir, ister küresel şehir, ister örnek şehir diyelim, şehirlerde ve şehircilikte önde olmanın ölçütleri çok fazladır:

1. Şehir nüfusu ve GSMH bilgisi,
2. Şehirdeki ortalama konut büyüklükleri ve sayıları,
3. Konut sayısı büyümesi,
4. Şehrin ülke gelirinden aldığı pay ve ülke gelirine katkısı,
5. Şehir nüfus artışı,
6. Şehrin demografik yapısı ve değişimi,
7. Şehirdeki hane halkı gelir dağılımı ve taban geliri aşan nüfus oranı,
8. Şehrin ulaşım, endüstri ve altyapı kapasitesi, **9.**Şehrin tarih, kültür, sanat ve eğitim kapasitesi,
9. Şehrin GSMH tahminlerindeki beklentileri karşılama kapasitesi,

10. Şehrin büyüme hedeflerinde tutarlılık,
11. Şehrin gürültü haritası,
12. Şehrin ışık haritası,
13. Şehrin mutluluk haritası,
14. Şehrin iklim krizine direnci. Şüphesiz bunlara yeni unsurlar da ilave edilebilir. Şehrin, ekoturizm alanları ve entelektüel kapasitesi (kilometrekare başına düşen doktoralı sakinleri) gibi.

Yapılabilecek ilave detay çalışmalar:

1. **i)** Şehir merkezi ile orta bölge ve en uzak bölge nüfus dağılımı ve zamana bağlı olarak değişimi,
2. **ii)** Şehirde bölgesel zenginlik değişimi,

iii) Alan büyüklüğü, nüfus büyüklüğü ve değişimi,

1. **iv)** Şehirlerde yaşayan insanların varlıklarının artma miktarı ve artma hızları,
2. **v)** Şehirlerin farklı bölgelerinde yeni cazibe merkezlerinin oluşması eğilimi,
3. **vi)** Farklı şehirlerin sakinlerinde görülen göreceli gelir artış hızları ve mukayeseler,

vii) Kırsal alan yoğun alan oranları,

viii) Birim alana düşen nüfusun değişimi bilgisi. Yukarıda verilen unsurların çalışılması beklenenin ötesinde çıkarımlar verir.

Sonuç olarak şehirlerimizde ve şehirlilerimiz nezdinde en çok önem kazanacak değerler; sosyal uyum ve adaletli olma ilkesi, kültürel farklılıkları bilme ve anlama anlayışı, ekolojik bütünlüğü savunma ve doğa dostu olmaktır. Bunlara ilave olarak, şehirliler kaynakların adaletli paylaşımı ve sürdürülebilirliği (az tüketme, az kaynak kullanma, az çöp biriktirme), herkese verme ve herkesle paylaşma (özellikle dezavantajlılarla ve azınlıklarla) cömertliğini öne çıkarmalıdır.